בס"ד

"הלוח העברי ועריכתו" (באור הסוגיא - ערכין ח:-י.)

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" *שמות י"ב ב'* ***"שמור את חדש האביב וגו'"*** *דברים ט"ז א'*
בפסוקים אלו כתבה התורה את סדר לוח-השנה, שנצטווינו למנות לפי חודשי הירח כך שיוצא 12 חודשים לשנה, ומאידך נצטווינו לשמור שחודש ניסן יצא באביב, וכידוע זמן האביב נמדד לפי השמש, כך שיש להשוות את חודשי הלבנה לשנת החמה, ולכן אנו צריכים לעבר את השנה מידי שנתיים שלש ולהוסיף את חודש העיבור (אדר ב').

כמו כן נצטווינו לקדש את החודש על פי ראיית הירח, ולכן נאמר "החדש הזה" כמורה באצבע, כשתראו הירח החדש תקבעו יום א' לחודש. אמנם קבלת העדות והכרזת היום כראש-חודש **צריכה להיות על-ידי דיינים סמוכים**, לכן אחר החורבן וביטול הסמיכה **תיקן הלל הנשיא** בשנת 4119 לבריאת העולם **לוח מסודר** עד סוף הדורות. ובו נקבע במפורט אורך השנים וסדר החודשים, ועי' ספר המצוות לרמב"ם עשה קנג', והשגת הרמב"ן שם מניין כוחו של הלל לתקן לוח כזה, **ודעת הרס"ג** הובא ב"רבינו בחיי" עה"ת שמות יב ב' בשם הר"ח דתמיד נהגו לפי החשבון.

הלוח לא נמסר כטבלה מסודרת של השנים, אלא נמסרו לנו כללים לפיהם אנו מחשבים כל שנה היאך תהיה.
הכלל הראשון והבסיסי בלוח הוא שבכל 19 שנים ישנם 7 שנים מעוברות, וסימנם גו"ח אדז"ט (השנים ה-8,6,3 וה-11,14,17,19), הטעם לכך הוא כיון ש-12 חודשי לבנה אינם שווים לשנת חמה אלא יש פער של כ-11 יום, ובמחזור כזה של 19 שנים שבו 235 חודשי לבנה משתווים שנות החמה והלבנה כמעט לחלוטין, (מלבד הפרש קטן של שעה ותפא' חלקים), וכך על ידי חלוקה זו נשמר הפסח באביב לאורך השנים.

שאר הכללים – שהם הקובעים האם השנה תהיה מלאה (355 יום), חסרה (353 יום), או כסדרה (354 יום), וכנ"ל בשנה מעוברת רק בתוספת של עוד 30 יום, נועדו לפי הרמב"ם סוף פרק ז' מהלכות קידוה"ח, כדי לשמור **שהמולד האמיתי יחול סמוך לראש חודש** שנקבע בזמנינו לפי ה"מולד הממוצע". (ועי"ש בהשגת הראב"ד)

סדר עשיית הלוח הוא: שראש-השנה צריך לחול ביום שבו חל מולד תשרי הממוצע שהוא כט' ימים יב' שעות ותשצג' חלקים (מתוך תתר"פ חלקים בשעה) מהמולד הקודם, (<u>או בקצרה:</u> יום אחד ו-יב' שעות ותשצג' חלקים בימי השבוע לאחר המולד הקודם שהרי כח' ימים הם בדיוק כפולה של 4 שבועות).

<u>אלא אם כן נאמרה אחת מ-4 דחיות אלו</u>:
א. **לא אד"ו ראש** - שאם מולד תשרי חל ביום א' ד' או ו' ידחה ראש השנה ביום אחד.

ב. **מולד זקן בל תדרוש** - שאם חל המולד של תשרי לאחר חצות היום ידחה ראש השנה למחרת, ואם למחרת הוא מימי אד"ו ידחה ר"ה ביומיים,

וכאן אנו מגיעים לכללים האחרונים שהם למעשה תוצאה של הכללים הקודמים בצירוף היוצא מהסוגיא כאן, שאין עושים פחות מ-5 או יותר מ-7 חודשים מלאים בשנה, כך שאורך השנה יהיה בין 353 ל- 355 ימים בשנה פשוטה, ובשנה מעוברת עד שמונה מלאים כך שאורך השנה הוא בין 383 ל- 385 ימים (ולפי זה ההפרש המותר בימי השבוע בין ראש השנה אחד לבא אחריו יוצא בין 3-5 ימים בשנה פשוטה ובין 5-7 ימים בשנה מעוברת).

<u>לאור זאת נוספו הכללים הבאים:</u>
ג. **ג'ט'ר"ד בשנה פשוטה גרוש** - אם יחול המולד בשנה פשוטה ביום ג' לאחר ט' שעות ו-ר"ד חלקים נדחה (וזהו לשון גרוש – דחה) את ראש השנה ביומיים ליום ה', כדי שלא ייצא שההפרש בין ראש השנה זה לבא אחריו יותר מששה ימים, כיון שבשנה שלאחריו יחול המולד בשבת לאחר י"ח שעות ונצטרך לדחותו ליום ב' (כי ביום א' לא נקבע בגלל לא אד"ו ראש), כך שאם לא נדחה את ראש השנה הנוכחי ייצא שנצטרך לעשות יותר משבעה חודשים מלאים בשנה, ***ועי' תוס' ט.*** *ד"ה "מחד" שהקשו דהרי הלכה כרב הונא ועבדינן 8 מלאים אף בשנה פשוטה, וא"כ נעשה את ר"ה ביום ב' ונמלא 8 חודשים? ותי' שמכיוון שבשאר השנים הפשוטות אין צורך לעשות יותר מ-7 חודשים מעוברים לא רצו מתקני הלוח לחרוג מכלל זה (כי אז היה עוד חודש מלבד חשוון וכסלו שפעמים היה מלא ופעמים חסר) והעדיפו לדחות את ר"ה בתחילת השנה, וזו הסיבה שלא עושים פחות מ-5 מלאים אף שמעיקר הדין מותר עד 4 מלאים. ועי' "מגיד הרקיע" עמ' 140.*

ד. **ב' ט"ו' תקפ"ט אחר עיבור עקור מלשרוש** - שאם ראש השנה לאחר שנה מעוברת יוצא ביום ב' אחר 15 שעות ותקפ"ט חלקים נדחה את ראש השנה ליום ג', כיון שאז המולד תשרי של ראשית שנה זו המעוברת יצא ביום ג' אחר חצות, ולכן נדחה ר"ה ליום ה'. ואם לא נדחה את ראש השנה הבא אחריו יצא שיש רק 4 ימים בין ראש השנה לחבירו בשנה מעוברת שזה לא יתכן וכפי המבואר כאן בסוגיא.

כדי להקל על החישוב מסרו לנו חז"ל סימנים והם שמולד תשרי הממוצע של שנה הבאה יחול בשנה פשוטה אחר ד' ימים ח' שעות ותתעו' חלקים (בימי השבוע) ממולד תשרי של שנה זו **(סימן ד"ח תתעו')**, ובשנה מעוברת יחול אחר ה' ימים כא' שעות ותקפט' חלקים **(סימן הכ"א תקפט')**.

לאחר שיש לנו את מנין ימי השנה (353 או 354 או 355 בשנה פשוטה, או במעוברת בתוספת 30 יום), **אנו מחלקים אותו לחודשים:** אחד מלא ואחד חסר **ולפי היתרה שבידינו** אנו רואים האם צריכים לעשות את חודשי חשוון וכסלו שניהם מלאים, או שניהם חסרים, או כסדרם אחד מלא ואחד חסר.

<u>עד כאן ההקדמה לסוגיא</u>

<u>באור הסוגיא</u> *(דברי הגמרא* ***<u>מודגשים</u>****):*

סוגייתנו עוסקת בסדר הלוח לפי החשבון, <u>ויש לומר</u> שמדובר גם בזמן שקידשו לפי הראייה, וכמו שמבואר ברמב"ם הל' קידוש החודש פרק י"ח הל' ז-ח, שבמקרה שראש חודש היה מתרחק מיום הראיה <u>היו מקדשים לפי החשבון.</u>

במשנה (ח:) נאמר "אין פוחתין מארבע חודשים מעוברים בשנה, ולא נראה יתר על שמונה."
גמרא: מאי לא נראה יתר על שמונה אמר רב הונא לא נראה לחכמים לעבר יתר על שמונה, מבאר רב הונא את דברי המשנה **"**ולא נראה יתר על שמונה" שפירושו שאין עושים יותר משמונה חודשים מעוברים בשנה.

מאי שנא תשעה דלא, דאם כן קדים אתי סיהרא תלתא יומי, השתא נמי קא קדים אתי תרי יומי?, מאי שנא תשע דלא עבדינן דא"כ יהיה המולד של השנה הבאה ג' ימים קודם ראש השנה, שהרי בין מולד תשרי של שנה לחברתה יש הפרש בימי השבוע של ד"ח תתע"ו כמו שבארנו בהקדמה, וא"כ אם השנה תהיה כסדרה 6 חודשים מלאים ו-6 חסרים יצא ראש השנה ביום המולד, שהרי ימות השנה הם 354, ו-350 מתחלק ל-7 נמצא שיש יתרה של 4 ימים שבהם יתאחר ראש השנה זה מקודמו, וממילא המולד שנתאחר גם הוא ד' ח' תתע"ו יהיה ביום של ראש השנה, אבל אם נוסיף 2 או 3 חודשים מעוברים יתאחר ראש השנה ביומיים - שלושה מזמן המולד, וזו קושיית הגמ' שכמו שלא עושים 9 חודשים מעוברים כדי שלא יתאחר ר"ה מהמולד ג' ימים, גם 8 מעוברים לא עושים כדי שלא יתאחר ביומיים (ואף שאיירי במולד ממוצע, המולד האמיתי תמיד סמוך לו).

ומתרצת הגמרא: **כדאמר רב משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת, הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת ועיבור שנה חודש, דל ירחא מליא בהדי ירחא חסירא, ואכתי חד יומא לאו אדעתייהו דאינשי,** מתרצת הגמרא שהמשנה מדברת באופן שהשנה הקודמת היתה מעוברת <u>וחודש העיבור היה חסר</u>, ונמצא שבתחילת השנה היה עוד חצי יום למולד (שהחודש כט' יום והמולד כט' יב' תשצג'), וחודש העיבור אין לו בן זוג מלא כנגדו שישווה את זמן ראש-השנה לזמן המולד, ולכן בשנה שלאחריה יכולים לעשות חודש אחד מלא שהוא יתקזז עם חודש העיבור החסר של השנה הקודמת. אלא שעדיין יקשה שיש יום אחד הפרש, שהרי הוספנו 2 חודשים מעוברים (8 במקום 6), ולכן מבארת הגמ' שיום אחד לאו אדעתא דאינשי, היינו שלא מורגש לאנשים מה שהמולד מקדים ביום אחד.

עולא אמר לא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה, ומאי טעמא קאמר מה טעם אין פוחתים מארבעה חדשים המעוברים בשנה משום דלא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה, לפי עולא ביאור הסיפא הוא כך, המשנה באה לתת טעם למה אין פוחתין מ-4 חודשים מלאים כדי שלא יהיה יותר מ-8 חסרים, ולשיטתו אין מקור לעשות 8 חודשים מלאים.

מאי שנא תשעה דלא, דאם כן מייתרא סיהרא תלתא יומי, השתא נמי קא מייתרא תרי יומי? וע"ז הקשתה הגמרא להיפך, שהרי 9 חסרים אין עושים כדי שלא ישהה מולד תשרי 3 ימים אחר ראש השנה, א"כ גם כשנעשה רק 8 חסרים עדיין ישהה המולד יומיים עד אחר ראש השנה.

ומתרצת הגמרא: **כדאמר רב משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת, הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת, דל ירחא חסירא בהדי ירחא מליא, ואכתי איכא חד יומא? סברי איתחזויי איתחזי ואנן לאו אדעתין.** ותי' הגמ' שהשנה הקודמת היתה מעוברת, <u>וחודש העיבור הוא תמיד מלא</u>, ולכן כנגדו מתקזז חודש אחד חסר בשנה הנוכחית, והאיחור ביום אחד לא אכפת לי, כי יאמרו האנשים שנראה הירח אלא שאנו לא שמנו לב.

במאי קמיפלגי בעיבור שנה, דתניא כמה עיבור שנה ל' רבן שמעון בן גמליאל אומר חודש. מסבירה הגמ' שרב הונא ועולא *נחלקו במחלוקת התנאים האם חודש העיבור ניתן לעשותו מלא או חסר או רק מלא,* דלרב הונא מלא או חסר ולעולא רק מלא, ובגלל זה נחלקו כיצר לבאר את המשנה, שרב הונא העמיד בחודש העיבור חסר, ועולא בחודש העיבור מלא, (ועי' רש"י ח: ד"ה לא נראה וכו' "ורב הונא אית ליה דעולא" דהיינו, שרב הונא סובר גם את תירוצו עולא כי זה מפורש ברישא של המשנה, ולכן לשיטתו חודש העיבור יתכן שיהיה מלא או חסר). כתוצאה ממחלוקת זו בפירוש המשנה <u>יוצאת מחלוקת נוספת</u> כמה חודשים מלאים עושים בשנה, לרב הונא 8, ולעולא רק 7.

מיתיבי אין עצרת חלה אלא ביום הנף ואין ראש השנה חלה אלא או ביום הנף או לאור עיבורו. בשלמא לעולא דשמונה חסירין עבדינן מעוברין לא עבדינן משכחת לה שניהן חסר ביום הנף אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו, אלא לרב הונא דאמר עבדינן מעוברין הא זימנין דמשכחת לאור אור עיבורו? אמר לך רב הונא ולעולא מי ניחא שמונה הוא דלא עבדינן הא שבעה עבדינן שבעה זימנין דלא עבדינן בסיתוא ועבדינן בקייטא והא הוה לאור אור עיבורו? מקשה הגמ' מברייתא *שהיא הכלל הידוע* של א"ת ב"ש וכו' שממנו אפשר לדעת את ימי המועדים לפי ימי הפסח, שביום שחל א' פסח חל ת"ב, שבועות ביום ב' דפסח, וכן הלאה (עי' או"ח תכח' ג'), *<u>ו</u>הכלל השני הוא* שראש השנה הבא יחול או ביום שחל יום ב' דפסח, או ביום שחל אחרי ל' ניסן (היינו א' אייר בזמנינו, אלא שבזמן המשנה שעדיין היו מקדשים ע"פ הראיה יכול היה להיות שניסן חסר ואז תאריך זה היה ב' אייר).

ומקשה הגמרא: דבשלמא אי עבדינן רק 8 חסרים יתכן והוספנו חודש חסר בקיץ ואז חל ראש השנה ביום שחל בו ב' של פסח, ואם עשינו בקיץ כרגיל חודש אחד מלא וחודש אחד חסר יחול ראש השנה ביום שלאחר ל' ניסן (א' אייר, כמו בשנת תשעט' ש-א' אייר היה ביום ב' וכך חל ר"ה של שנת ה'תש"פ הבעל"ט ביום ב'), אבל אם עושים בשנה 8 חודשים מעוברים יתווסף בקיץ חודש מעובר ואז יחול ראש השנה באיחור של עוד יום, דהיינו ביום שחל ב' באייר (לאור אור עיבורו), וקשיא לרב הונא. אמנם הקשתה הגמ' דגם לעולא שעושים רק 7 מעוברים יתכן שיוסיפו את המעובר דווקא בקיץ ואז גם יחול ראש השנה ביום שחל ב' באייר ושלא כדברי הברייתא?

מתרצת הגמרא: **אלא הא מני אחרים היא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לר"ה אלא ארבעה ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה, סוף סוף לאחרים ביום הנף לא משכחת לה, א"ר משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה ל' יום דל ירחא לבהדי ירחא דמשכחת לה ביום הנף, א"ל רב אדא בר אהבה לרבא אחרים מנינא אתא לאשמועינן הא קא משמע לן דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הראיה.** *פירוש:* דברייתא זו כר"מ הסובר שתמיד עושים 'שנה כסדרה' אחד מלא ואחד חסר, וממילא בשנה רגילה יש 354 יום, ונמצא שאין בין ראש השנה לראש השנה הבא אחריו רק ארבעה ימים ובשנה מעוברת חמישה, וא"כ תמיד ייצא ראש השנה ביום שלאחר ל' ניסן, ומה שכתוב שיכול לצאת ביום שחל בו ב' של פסח, הוא במקרה שעשינו שנה מעוברת ונוסף לנו ב' ימים מיותרים, וכדי שלא יהיה בין שנה לחברתה יותר מ 5-ימים, עושים חודש חסר נוסף בקיץ, ואז ראש השנה יוצא באותו יום שחל ב' של פסח. ורבי מאיר בא לאשמועינן *שאין מצוה לקדש ע"פ הראיה.*

מתקיף לה רבינא והאיכא יומא דשעי ויומא דתלתין שני, כיון דליתיה בכל שתא לא קא חשיב. ומקשה הגמ' מה רבי מאיר יעשה עם **יומא דשעי** – יום השעות, **ויומא דתלתין שני** - יום שלושים השנה. *ביאור הדבר* שכיון שאורך החודש ממולד למולד אינו בדיוק 29.5 יום אלא ישנם תשצ"ג חלקים נוספים, נמצא שבמשך שנה של 12 חודשים מצטברים החלקים לשמונה שעות ו-876 חלקים [וזהו ה-(ד') **ח' תתעו'** שישנו הפרש בין מולד תשרי אחד למשנהו], ו-8 שעות אלו מצטרפות אחר 3 שנים לכדי יום שלם, **וזהו יומא דשעי,** והחלקים מצטרפים לכדי יום אחרי 30 שנה **וזהו יומא דתלתין שני,** *ומתרצת הגמרא* שבאמת כללו של רבי מאיר וכן הברייתא שלעיל דאוקימנא אליביה הוא רק ברוב השנים. (ועיין מגיד הרקיע עמ' 149-146 מה שדן בשיטת רבי מאיר).

בהמשך מביאה הגמרא *שתי דעות שמוכח מהם כרב הונא:* **דעת שמואל** ששנה יכולה להיות 356 יום, ועל-כרחך שאפשר לעשות 8 חודשים מעוברים, **ודעת רבי** שעשה 9 חודשים חסרים בשנה (עי' שיטמ"ק ט. על הרש"י ד"ה ואכתי) ובכל אופן נראה הירח בזמנו, ותמה על-כך דהלא היה צריך הירח להקדים כיון שעשינו הרבה חודשים חסרים, ותירץ לו רבי שמעון בנו שכיון שהשנה שעברה היתה מעוברת ועשינו חודש העיבור מלא ועוד 8 חודשים מלאים, נמצא שיש לנו יתרה של 3 חודשים מלאים, וכשתקזז אותם בתשעת החודשים החסרים שעשינו השנה נמצא החשבון מאוזן, ולכן נראה הירח בזמנו. ושבחו רבי. ואם כן מוכח דאפשר לעשות 8 חודשים מלאים בשנה.

נמצא שהלכה כדעת רב הונא – שניתן לעשות 8 חודשים מעוברים בשנה, *ובלבד שלא יסטה המולד מיום ר"ח ביותר מיום*, ולכן נצרכו ד' הדחיות בסידור הלוח שתיקן הלל הנשיא **(ועיין תוס' ט. ד"ה מחד יומא** דלכאורה דחיית גטר"ד בשנה פשוטה לא נצרכת, מפני שגם אם ר"ה שלאחריה ידחה ביומיים כי המולד יהיה בשבת אחר חצות, עדיין הירח לא יראה לפני ליל א' וזהו רק חד יומא? *ותירצו* דכיון שרוב השנים מסתדרות ממילא בלי 8 מעוברים, תקנו מסדרי הלוח <u>כלל נוסף</u> שלא נזדקק ליותר מ-7 מלאים בשנה וזהו דחיית גטר"ד בשנה פשוטה).

ולפי איך שהעמידה הגמרא **שיסוד המחלוקת היא באורך חודש העיבור,** נמצא שהלכה כרשב"ג שאפשר לעשותו מלא או חסר, וכן פסק ברמב"ם פרק ד' מקידוה"ח הלכה י"ז, ***ומה שבזמנינו עושים אותו תמיד מלא*** וכן פסק הרמב"ם שם פרק ח' הלכה ה'?, עי' שיטמ"ק בהשמטות שכן הקשה ר' אלחנן לאביו, ותירץ שהוא כדי שלא לקלקל המועדות עיי"ש, ובפסקי תוס' אות לד' הקשה כנ"ל ותירץ דלשלוש שנים יישאר יום מן השעות, ולכ"ח שנים יום מן החלקים וממלאים בעיבור, ובברכת כהן עה"ת סימן ב' *ביאר תירוצו* דעבדינן חודש העיבור מלא כדי להשלים יומא דשעי ודתלתין שני שהרי סך-הכל יוצא שב-30 שנה צריך להשלים 11 ימים (10 עבור השעות, ו-1 עבור החלקים), וזה מספר השנים המעוברות שיש ב-30 שנה, (7/19, ופעמים יוצא שיש 12 שנים כיון שהחלקים מצטרפים ב-30 שנה לקצת יותר מיום) ואף שלא קיי"ל כר"מ, עדיין צריכים אנו לסדר לעצמנו את יתרת השעות והחלקים, וזה מסתדר ע"י מילוי חודש העיבור. *אבל המילוי וחיסור של חשוון וכסלו הוא כדי לסדר את אורך השנה לפי הדחיות.*

עד כאן ביאור הסוגיא לפי דברי רש"י מהדורא בתרא (המודפסת אצלינו על הדף) **להלן נביא את עיקרי השינויים שיש לשיטת רש"י מהדורא קמא** (הובא גם בשיטמ"ק אות ו')**, וקושיות תוס' בד"ה "מאי שנא" הם על שיטה זו:**

הקושיא הראשונה של הגמ' בבאור המשנה וכן תחילת דברי רב הונא הם כפירוש קמא, שאם כן יוצא הבדל של יומיים בין המולד לבין ראש השנה ובתירוץ הגמרא ***"שהיתה שנה שלפניה מעוברת"***, בעוד שלפירוש הראשון הדברים כפשוטם, לפירוש זה *הכוונה על* ***<u>השנה הנוכחית</u>*** *שהיא מעוברת,* ומה שקראנו לזה שנה שלפניה, כיון שניסן הוא ראש השנה לחודשים וכן לעיבורים, נמצא שעכשיו כשאנו עומדים בשנה זו אחר הפסח נקרא שהשנה הקודמת (של שנת החודשים שמניסן עד ניסן) היתה מעוברת, *ועשינו את חודש העיבור כט' יום,* ובשנה מעוברת הבאנו שההפרש בין ראש השנה לראש השנה הוא ה' כא' תקפ"ט, וכיון שאין הירח נראה רק אחר 6 שעות מהמולד, נמצא שהוא ייראה רק יום אחרי, ולכן כשנעבר 8 חודשים כך שראש השנה יתאחר ביומיים, עדיין יצא שראיית הירח בפועל תהיה לא יותר מיום אחד לפני ראש השנה ויומא חד לאו אדעתייהו דאינשי, **זו שיטת רב הונא**.

לעומת זו **שיטת עולא** שאפשר לעשות 8 חודשים חסרים, אלא שבשנה פשוטה תהיה בעיה כי אז יקדם ראש השנה למולד ביומיים, אמנם כאשר השנה תהיה מעוברת וחודש העיבור יהיה מלא, אזי אף אם יעשו 8 חודשים חסרים עדיין ישנו קיזוז של חצי יום יתרה מחודש העיבור *שהוא מלא לדעת עולא,* וא"כ יתאחר המולד רק ביום וחצי. *אלא שרש"י הקשה* שעדיין בצרוף זמן הראיה של 6 שעות יוצא שייראה הירח רק יומיים אח"כ, ותי' התוס' (שיטמ"ק אות ד') שאיירי באופן שמולד תשרי הקודם היה בחצות היום, כך שגם לאחר הוספת ה' כ"א תקפ"ט ועוד 6 שעות אנו עדיין ביום שלאחר ראש השנה ע"ש החשבון. *ויוצא שביסוד המחלוקת בין רב הונא לעולא אין הבדל בין הפירושים.* **ועי' ברכת כהן על ערכין עמ' סה-סט שביאר דברי רש"י-מהדו' קמא ודברי תוס'.**

בס"ד

מנין שנות העולם, מאימתי? (ערכין יב. – יג.)

ולכאורה יתמה הקורא מה השאלה, בוודאי מבריאת העולם, אולם יש לעיין, שהנה בריאת העולם החלה להלכה בכ"ה באלול, אולם היום השישי ליצירה - יום בריאת האדם, כבר היה א' תשרי, וא"כ החלה כבר שנה חדשה. וא"כ יש לדון איזה שנה אנו מונים לשנת א', האם שנת תוהו של ה-5 ימים שקודם בריאת האדם, או שמא היא לא נמנית במניין השנים, ורק מיום בריאת האדם אנו מונים לשנת א'? כמו כן יש לדון על שנת המבול, שבה לא שמשו המאורות, האם נכללת בכלל השנים או לא?

וכדי להשיב על כך נפתח בסוגיא דידן שהיא ביחד עם הסוגיא בע"ז דף ט. המפתח לכל השיטות בנושא:

בגמ' הובאה ברייתא **שאותה שנה שחרב הבית בראשונה היתה מוצאי שביעית**, **וכן בשניה.** ועושה הגמרא חשבון היאך מסתדר דבר זה, ולמסקנא מעמידים זאת *לתירוץ א'* כרבי יהודה שיובל היא בשנת ה-49, *ולתירוץ ב'* אף כרבנן שיובל בשנת ה-50 אלא שמנין היובלות התחיל בשנה השביעית לבית שני, **<u>להלכה</u>** נחלקו הפוסקים אי הלכה כר"י שהיובל בשנת ה-49 וגם אם מונים יובלות אינו משנה את שנת השמיטה, או כרבנן שיובל הוא שנת ה-50 ומשנה את שנת השמיטה. אמנם כתב הרמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ה שקי"ל כהגאונים שאף לרבנן מזמן בית שני לא מנו יובלות לקדש שמיטין, נמצא שמזמן בית שני הזמן שווה לרבי יהודה ולרבנן. והנה הרש"י והתוס' דף יב: ד"ה "הוה", נקטו שאף שכתוב שבית ראשון עמד 410 שנים ובית שני 420 שנה, בבית ראשון הכוונה ששנת ה- 410 היתה שנת חורבנו, אך בבית שני אינו כן, אלא עמד 420 שנים שלימות ובשנת ה- 421 שהיא היתה מוצאי השמיטה חרב הבית, (ואף שברש"י ע"ז ט: ד"ה "ונשקול" כתב שהבית חרב בשנת 420 לבנינו, כבר כתבו תוס' שם ד"ה "האי" שרש"י כאן חזר בו, ובבהגר"א חו"מ ס"ז יישב דברי רש"י שם דמאי דכתיב "מוצאי שביעית" מתייחס לתשרי שאח"כ, וכן היא דעת הרמב"ם עי' פרק י' משמיטה ויובל ה"ה ובכס"מ שם, ועי"ש עוד שיטות בתוס' ד"ה "האי"). ולפי זה יוצא ששנת ג"א תתכ"ח היא שנת ה-420 לבנין בית שני (החשבון הוא כזה: שנת ב"א תמ"ח יציאת מצרים, נוסיף 480 עד לבנין בית ראשון, 410 בית ראשון, 70 שנות גלות בבל, ועוד 420, יוצא שנה זו שאוחזין בה 3828) והיא שנת שמיטה, והבית חרב בשנה שאחריה שנת ג"א תתכ"ט והיא מוצאי שביעית. רק קשה שאם נוסיף על מנין זה כפולות של 7 שנות שמיטה יוצא ששמיטה האחרונה הייתה צריכה לחול ב-ה"א תשפ"ח ואילו בפועל תחול השמיטה בה"א תשפ"ט, **ואיך ניישב סתירה זו?**

והתירוץ המקובל אצל רוב המפרשים הראשונים והאחרונים וכן נראה מהסוגיא בעבודה זרה ט: שבאמת **היו שני שיטות במניין השנים: א. מנין בני בבל** שמנו השנים מבריאת האדם ושנת תוהו לא נמנית, **ב. מנין בני מערבא** שאף שנת תוהו נמנית בכלל השנים. *ואנו נוהגים כמנין בני מערבא, ואילו השנים המופיעות בגמרא הם למנין בני בבל,* ונמצא ששנת תשפ"ח אצלם היא שנת תשפ"ט שלנו, וכן כל שנה ושנה למניינם יש להוסיף שנה למניין שלנו (למשל: שנת יציאת מצרים אצלם היא ב"א תמח' ואצלנו ב"א תמט'). ובאמת כך מוכח שאנו מונים לשנת תוהו, שהרי אם ניקח את המולד הממוצע שלנו ונלך אחורה עד לבריאת העולם (מנין השנים כפול מנין החודשים כפול כ"ט י"ב תשצ"ג) נגיע למולד ב' ה' ר"ד (יום ב' ה' שעות ר"ד חלקים - שהוא המולד של שנת תוהו), ואילו המולד הראשון שנראה לאדם היה ביום ו' י"ד שעות כמבואר בתוס' ראש השנה דף ח., אבל משום שאנו מונים את חמשת ימי הבריאה כשנה הוצרכנו לחשב את מולדה הראשון (התיאורטי) וזהו מולד ב' ה' ר"ד.

אולם דעת הגר"א כפי שהובאה בבאור הגר"א חו"מ ס"ז סוף סעיף א' שגם המנין שלנו הוא למנין אדם הראשון, ובאמת יש לעשות שמיטה גם שנה קודם לחומרא, והסיבה שבחישוב המולדות לאחור יצא ב'ה'ר"ד ולא ו' יד', משום ששנת המבול נמנית במניין השנים אף שבה לא היה מולדות, ולכן יוצא מולד ב'ה'ר"ד, עיי"ש.

(והביא סניף לדבריו את דעת הרא"ש בע"ז ט: שהוא פסק כרש"י שם כפשוטו, שחרב הבית בשנת ה- 420 והיא היתה מוצאי שביעית. נמצא שלפי מניינו שנת השביעית מוקדמת בשנה, ואף שלדעת הרא"ש צריך עדיין לתירוץ דלעיל שמניינינו לבהר"ד ומנין הגמ' ל-וי"ד, דאם לא כן יהיה הפרש של שנתיים בין מה שיוצא למנין הגמרא למציאות היום, בכל אופן דעה זו היא סניף להחמיר לקיים שנת השמיטה שנה קודם).

לסיכום: נחלקו ראשונים מתי נחרב הבית השני אם בשנת ה-420 לבניינו או ה-421, אמנם מוסכם לרוב הראשונים ששנת *ה-421 היתה מוצאי שביעית והיא היתה שנת ג"א תתכט',* למנין בני בבל (שמונין את שנות העולם מזמן בריאת האדם ביום השישי של הבריאה) ומה שאצלנו שנת שמיטה נראית כמאוחרת בשנה, הוא משום שאנו מונים את שנת תוהו כשנת א', (ומיום שישי של בריאת האדם החלה שנת ב' לבריאה) וכמנין בני מערבא, ושנת מוצאי שביעית היתה ג"א תתל'.

נערך ע"י הרב אברהם טרכטינגוט שליט"א

הרשות נתונה להפיץ ולצלם את הדף כצורתו לצורכי לימוד

לשאלות בענייני קידוש החודש והלוח העברי <u>וכן לשיעורים בנושאים אלו</u> ניתן לפנות בטל' 052-7652935
או במייל 7652935@gmail.com כמו כן ניתן לקבל את הדף והמצגת על ידי משלוח בקשה למייל זה